

Marika Ahonen

Lectio praecursoria:

*Laulaja-lauluntekijä Christina Rosenvinge ja
populaarimusiikin eettiset mahdollisuudet*

FM Marika Ahosen (mjahon@utu.fi) kulttuurihistorian alaan kuuluva väitöskirja "The Storyteller of the Possible: Music and Narrative Ethics of Singer-Songwriter Christina Rosenvinge" tarkastettiin Turun yliopistossa 28. syyskuuta 2024. Vastaväittäjinä toimi professori Sarah Hill (Oxfordin yliopisto, Englanti) ja kustoksena rehtori, professori Marjo Kaartinen (Turun yliopisto). Väitöstilaisuuden kieli oli englanti.

DOI: 10.51816/musiikki.154745

Lectio praecursoria:

Laulaja-lauluntekijä Christina Rosenvinge ja populaarimusiikin eettiset mahdollisuudet

Marika Ahonen

.....

Väitöstilaisuuden aluksi kuunneltiin Christina Rosenvingen ”Canción del eco” -kappaletta.

Äskeinen kuunneltu laulunalku on espanjalaisen laulaja-lauluntekijä Christina Rosenvingen vuonna 2011 julkaisema ”Canción del eco” -kappale, joka suomeksi kääntyy ekhon lauluksi tai oikeastaan, kaiun lauluksi. Sen tarina pohjautuu roomalaisen runoilija Ovidiuksen *Muodonmuutoksia* -teoksesta löytyvään kertomukseen nimeltä ”Narkissos ja Ekho”. Tarinassa kaunis Narkissos ei välitä muista ja rakastuu veden pinnasta heijastuvaan omaan peilikuvaansa siinä määrin, että lopulta nääntyy ja kuolee sitä katsellessaan. Hänen ruumiinsa maatuu ja tilalle versoa narsissikukka. Narkissos hahmona ja hänen hahmostaan juontuva käsite narsismi ovat varsin tunnettuja aiheita länsimaisessa kulttuurissa, mutta kuka olikaan Ekho, ja mikä hänen merkityksensä on kulttuurisissa kertomuksissa ja muistissa?

Palaan tähän kysymykseen tarkemmin puheenvuoroni lopussa, mutta tässä kohdin totean, että tällaisia kysymyksiä aloin pohtia vuonna 2011 kuullessani laulun ensimmäistä kertaa ja lukiessani Rosenvingen kommentteja haastatteluista lauluun liittyen. Rosenvinge kertoi, kuinka hänen tavoitteenaan oli tuoda tarinoiden unohdettuja naissivuhenkilöitä laulujensa keskiöön, siis pääosaan. Rosenvinge halusi lauluissaan kuvitella ja kertoa heidän näkemyksensä asioiden laidasta ja samalla muistuttaa heistä ja heidän merkityksestään nykypäivän yleisölle.

Rosenvingen tapa tuoda esiin unohdettuja naishahmoja historiasta ja pohtia heidän merkitystä nykypäivänä on ominaista feministisesti orientoituneelle taiteelle ja sen tekijöille kirjailijoista kuvataiteilijoihin. Samalla tapaa akateemisella kentällä unohdettuja ja sivuun jääneitä ovat tuoneet esiin monet tutkijat, myös historiantutkijat, ja tähän jatkumoon väitöskirjani Rosenvingen tekijyyteen ja teoksiin kiinnittyen liittyy. Tutki-

muksessa aiemmin sivuun jääneet aiheet juontuvat historiantutkimuksen niin kutsuttuun eettiseen käänteeseen ja uusien historioiden nousuun, jotka kyseenalaistivat samalla valtasuhteita. Tästä esimerkkinä paitsi feministinen historiantutkimus, myös sukupuolihistoria, mikrohistoria sekä postkolonialistinen ja queer-historia.

Roseninge on toiminut julkisuudessa musiikin kentällä 1980-luvun alusta lähtien ja Espanjan lisäksi tehnyt paljon kiertueita eri puolilla Latinalaista Amerikkaa läpi uransa, sekä asunut ja tehnyt uraa 2000-luvun alkupuolella myös Yhdysvalloissa. Itse löysin Roseningen musiikin vuonna 2011 vaihtovuoteni aikana Granadassa, aikana, jolloin laulu Ekhostakin ilmestyi, ja hämmästyin miten pitkä ja monipuolinen ura Roseningella olikaan takanaan: paitsi että Roseninge oli espanjalainen pitkän linjan naisartisti, hän oli myös kiinnostavasti liikkunut eri maiden ja kielialueiden välillä sekä toiminut erilaisten musiikkityylien välimaastossa. Musiikin kuuntelijan lisäksi historioitsija minussa kiinnostui, koska Roseningesta ei oltu tehty aiemmin varsinaista tutkimusta huolimatta hänen pitkästä ja monipuolisesta matkastaan musiikin kentällä.

Roseningea ei voi pitää sanan varsinaisessa merkityksessä unohdettuna, päinvastoin, hänhän on ollut julkinen henkilö 1980-luvun alusta lähtien, mutta tästä huolimatta hänen pitkää uraansa ei ole tutkittu. Perinteisesti mieslaulajia -ja lauluntekijöitä on arvostettu Espanjassa enemmän, ja tästä syystä naisilla on ollut vaikeuksia päästä esille. Toisaalta, yleisellä tasolla, populaarimusiikin maailma ja sen tutkimus on ollut kauttaaltaan paitsi miesvaltaista myös hyvin angloamerikkalaista. Roseningen kaltaisen artistin tuominen tutkimuksen kentälle tarjoaakin uusia ymmärryksen mahdollisuuksia populaarimusiikin kulttuurihistoriaan.

Roseningen vanhemmat muuttivat Tanskasta Espanjaan 1950-luvulla, ja Roseninge syntyi Madridissa vuonna 1964. Roseninge oli teini-ikäisenä mukana punk -ja uuden aallon virtauksissa Madridissa 1980-luvun alussa ja matka jatkui musiikin parissa pop-musiikin suuntaan eri yhtyeissä, joista duo nimeltä Alex & Christina oli erityisen suosittu. Duon hajoamisen jälkeen Roseninge jatkoi Christina y los Subterráneos bändin kanssa rock-musiikin suuntaan, kunnes siirtyi soolouralle 1990-luvun puolivälin jälkeen. Tämä sooloura on jatkunut aktiivisena aina nykypäivään asti ja häntä on usein tituleerattu mediassa Espanjan indie-musiikin kuningattareksi. Roseninge on tehnyt musiikkia soolourallaan myös monien muiden muusikoiden kanssa, kuten espanjalaisten Rocío Marquezin ja Nacho Vegasin, mutta myös esimerkiksi yhdysvaltalaisien, kuten Sonic Youthin ja Yo La Tengo kaltaisten bändien jäsenten kanssa. Esimerkiksi äskeisessä Ekhon laulussa Ekhon osuuden laulaa Yo

La Tengo-bändistä tuttu Georgia Hubley. Musiikin lisäksi Rosenvinge on kirjoittanut muistelmateoksen musiikintekemiseen liittyen, sekä näytellyt elokuvissa ja teatterissa, joista viimeisimpinä elokuvarooli Karen Blixeninä ja musikaalirooli antiikin runoilija Sapphona.

Paitsi että Rosenvingella on kiinnostava ura, ennen kaikkea kiinnostuin hänen musiikistaan. Kuten laulu Ekhosta, myös monet muut Rosenvingen laulut saavat pohtimaan asioita maailmassa, ei niinkään selkeästi yksinkertaistaen, vaan lähinnä vähitellen, hiljaisesti, ehdottaen. Itselleni tietysti kieli oli ensimmäinen muuri ylitettävänä, mutta tämän lisäksi lauluissa on myös muuta pureskeltavaa: ne eivät avaudu usein ensikuuntelemalla vaan vaativat toistoa ja pohdintaa. Kun aloin miettiä tutkimuksen tekemistä Rosenvingen uraan liittyen, minusta oli alusta lähtien tärkeää tuoda tutkimuksessani esille hänen uransa lisäksi erityisesti hänen laulujaan ja pohtia niiden merkitystä tarkemmin. Kun olin valinnut Rosenvingen uran ja teokset tutkimuskohteekseni, seuraava kysymys olikin, *miten* tutkisin tätä kaikkea parhaiten? Tämä johti sellaisten perimmäisen kysymysten äärelle, kuin miksi tutkia populaarimusiikin historiaa, mikä tekee siitä tärkeää?

Populaarimusiikin tutkiminen on tärkeää tietysti monesta syystä, kerrohan se arvoista, asenteista, haluista, sekä mahdollisista maailmoista ainutlaatuisin tavoin. David L. Burrowsin luonnehdinnan mukaan näkeminen on kuin koskettamista, kuuleminen taas kosketetuksi tulemista, mikä kuvastaa hyvin musiikin affektiivista voimaa. Siis sitä, että tietty musiikki voi vaikuttaa, koskettaa meitä, hyvin syväluotaavasti, olla äärimmäisen henkilökohtaista, mutta samalla myös jotain muiden kanssa jaettua, hetki yhteistä merkitysmailmaa.

Entäpä, kun kuva ja ääni yhdistyy, niin kuin populaarimusiikissa on ominaista? Tällaiset kysymykset ovat oleellisia, kun tutkitaan merkityksiä kulttuurissa ja historiassa, tässä tapauksessa populaarimusiikin historiasa. Pohtiessani mitä tekijä ja teokset tekevät, aloin miettiä vielä enemmän etenkin sitä, *miten* ne sen tekevät. Kyse on kertomuksista, tavoista kertoa kertomuksia, ja mahdollisesti vaikuttaa niiden avulla ymmärrykseemme maailmasta. Koska musiikki on niin kokonaisvaltaista ja vaikuttavaa, sen piirissä, jos jossain, näitä kysymyksiä on erityisen hedelmällistä pohtia.

Kysymys *miten* ei tullut luokseni sattumalta, sillä se on keskeinen kysymysmuoto siinä filosofisteoreettisessa perinteessä, josta tutkimuskysymykseni ja tutkimukseni asetelma ponnistavat. Tarkoitin tällä mannermaisen filosofian taustaa ja etenkin sellaisia alueita kuin hermeneutiikkaa, fenomenologiaa ja eksistentialismia. Analyttisen filosofian kysymyksen sijaan *mitä on tapahtunut* mannermaisen perinteen painotuksessa, kysy-

mys kuuluu: *miten jokin on tapahtunut*. Toki rajat eivät ole ihan näin yksioikoisia ja tutkiakseen *miten* kysymystä täytyy olla jonkinlainen käsitys tietysti myös siitä *mitä* on tapahtunut.

Miten kysymykseen voi tietysti tarttua monin tavoin, mutta itselleni se ensin kiinnittyi vahvasti sen taustan pohdintaan, *miten* naiseus vaikuttaa populaarimusiikissa toimimiseen, tämän jälkeen, *miten* sukupuoli vaikuttaa populaarimusiikin tekijyyden rakentumiseen ja eritoten ymmärrykseen siitä, kuka on uskottava tekijä populaarimusiikin kentällä. Näitä kysymyksiä pohdin aluksi kandissani ja sitten gradussani. Kun siirryin tekemään väitöskirjaa, olin alkanut pohtia asiaa vielä laajemmalla otteella, mikä vei minut eritoten etiikan kysymysten äärelle.

Väitöskirjassani tutkinkin populaarimusiikin eettisiä mahdollisuuksia historiassa ja kysyn, miten populaarimusiikin kehyksissä kertomukset rakentuvat, toistavat totuttua, tai toisin toistaessaan avaavat uusia mahdollisuushorisontteja tietyn ajan ja paikan kontekstissa. Samalla pohdin sitä, minkälainen merkitys laulaja-lauluntekijällä on tässä kertomuksen merkityksen tuottamisen prosessissa.

Historiantutkimuksessa empiirinen tutkimus on usein kaiken lähtökohtana ja niin on myös työssäni. Tuottamani aineiston sekä analyysin avulla muistamisen ja kertomisen tavat sekä mahdollisuudet nousevat tutkimukseni keskiöön. Olen haastatellut Roseningea kolmeen eri otteeseen henkilökohtaisesti työtäni varten, ja tämän lisäksi olen saanut häneltä käyttöni lähdemateriaalia lehtijutuista kuviin. Tutkimuksessani tarkastelenkin moninaista lähteiden kirjoja, mutta sen keskiössä ovat tekemäni haastattelut, Roseningen muistelmakirja *Debut* (2019) sekä valitsemani laulut. Näissä kolmessa lähdeyypissä korostuu artistin oma näkökulma kokemuksellisuuden, muistelun ja luovuuden kautta. Kertomisen tapojen ja muistelun mahdollisuuksien historiallisten ehtojen ymmärtämiseksi väitöskirjassa tarkastellaan laajasti myös muuta lähdeaineistoa musiikkivideoista lehtijuttuihin.

Tutkiakseni haastavaa teemaa populaarimusiikin eettisistä mahdollisuuksista lähteideni kautta päädyin yhdistämään väitöskirjassani eri tutkimustraditioita, eritoten kulttuurihistorian, hermeneuttisen narratiivisen etiikan, ja feminististen tutkimuksen lähestymistapoja eräänlaisen tulkintakehyksen hahmottamiseksi. Näistä kulttuurihistoriallinen katse tarkastelee eri konteksteja huolellisesti ja pohtii mahdollisen historiaa, hermeneuttisen narratiivisen etiikan näkökulma ymmärtää kertomusten tulkinnan ja vaikutusten yhteydet toisiinsa sekä näiden prosessien kulttuuriset reunaehdot, kun taas feministiset lähestymistavat purkavat vallan

paradigmaa, mitä esimerkiksi kysymys sukupuolesta ja siihen kiinnittyvistä piirteistä arvoineen ja asenteineen edustavat.

Mahdollisesta tuli keskeinen käsite etiikan ymmärtämiseksi. Aloin pohtia populaarimusiikin eettisiä mahdollisuuksia ja miten populaarimusiikin piirissä rakentuvat ja merkityksellistyvät kertomukset voivat vaikuttaa ymmärrykseemme mahdollisesta ja täten etiikasta. Etiikka ymmärrettäänkin väitöskirjassani merkityksiä luovana käytäntönä, joka punoutuu mahdollisen käsitteeseen. Teoksia tutkittaessa tämä tarkoittaa sitä, että kertomukset, jotka ehdottavat uusia näkökulmia ja toimintatapoja laajentavat ymmärrystämme itsestämme ja ympäristöstämme, ja siten käsitystämme mahdollisesta.

Edeltävän lisäksi minua mietitytti kysymys historian subjektista. Keskustelu tavoista tutkia, analysoida, ja esittää tulkintoja historian ihmisistä eettisesti kestävästi on kysymyksenä tärkeä, sillä yksilöt tekevät historian ja heidän kauttaan käsitteellistetään menneisyyden tapahtumia ja niiden merkityksiä. Toisen elämästä kirjoittaminen ja sen historiallinen kontekstualisointi vaativat historiantutkijalta ymmärrystä elämän ristiriidoista ja moninaisuuksista, joiden esiin tuominen on vaativa, mutta tärkeä tehtävä. Yksilotteinen historian subjektin esittäminen yksinkertaistaa paitsi ymmärrystä subjektista itsestään, myös historiasta ylipäätään.

Eettiset kysymykset suhteessa tutkittavaan henkilöön korostuvat työssäni, koska haastattelin siihen tutkimuskohdettani Roseningea. Olenkin pyrkinyt läpi työn pohtimaan tarkasti sitä, millainen tieto edesauttaa tutkimuskysymykseni vastaamiseen ja mikä ei. Vaikka Roseninge on julkisuuden henkilö ja kokenut haastateltava sekä julkisuuteen tottunut, hän on kuitenkin henkilö, johon haastattelijana olen luonut luottamuksellisen suhteen. Tämä tarkoittaa, että saamani tiedon tulee vastata tutkimuskysymyksiini ja tieto tulee esittää mahdollisimman eettisesti. Tätä olen pyrkinyt toteuttamaan läpi tämän väitöskirjan niin hyvin kuin mahdollista. Vastuu työstä tulkintoineen, kun on loppujen lopuksi aina tutkijalla, sillä väitöskirjat ovat tutkijan tutkimuksen tulosta.

Kun pohdin kysymystä subjektin eettisestä esittämisestä, hahmotin tavan käsitellä aihetta seuraavan kolmen teeman avulla: *historiallisuuden, yhteisöllisyyden ja ruumiillisuuden* kautta. Idea sai alkunsa filosofi Sara Heinämaan tulkinnasta, jonka mukaan Simone de Beauvoirin subjekti-käsityksessä korostuu tämä kolmijako. Heinämaan fenomenologisfeministisen tulkinnan kautta Beauvoirin subjektista avautuu moninainen näkemys yksilöstä eettisenä subjektina, ottaen huomioon sen suhteen ympäristöönsä tietyn ajan ja paikan kontekstissa. Beauvoirin kirjoituksissa teemaa eettisestä subjektista pohditaan paitsi teoksessa *Toinen Sukupuolo-*

li (*Le deuxième sexe*, 1949), myös aiemmin ilmestyneessä *Moniselitteisyyden etiikka* (*Pour une morale de l'ambiguïté*, 1947) kirjassa, sekä hänen lukuisissa romaaneissaan ja muistelmissaan.

Tämä kolmiosainen jako tarjosi väitöskirjalleni rakenteellisen muodon ja kehykset, joiden kautta tarkastelin etiikan kysymystä mahdolliseen kiinnitettynä niin Rosenvingen tekijyyden kuin teosten suhteen. Tämä jako tavoitti jotain siitä kokonaisvaltaisuudesta mitä hain, sillä se ei kiinnittynyt minkään yksittäisen kategorian äärelle. Kaikilla meillä on historiamme, ympäristö yhteisöineen missä toimimme, ja tietenkin ruumis, jonka kanssa elämme. Yksittäistä tekijää ja tämän teoksia tutkimalla väitöskirja korostaa eettisten ilmiöiden ja niihin liittyvien kysymysten aintulaatuisuuden luonnetta: etiikan tutkiminen mahdollisen kautta ymmärrettynä toteutuukin erityisyyden ja kokonaisvaltaisuuden tarkastelun ristivedossa.

* * *

Palataan lopuksi lauluun Ekhosta. Ovidiuksen *Muodonmuutoksissa* Ekho kuvataan nymfiksi, joka oli niin puhelias, että ylijumala Zeus värväsi hänet harhauttamaan tarinoimisellaan puolisoaan Heraa, jotta Zeus voisi livahtaa tämän huomaamatta omille lemmenseikkailuilleen. Kun Heralle valkeni tämä juoni, hän otti rangaistukseksi Ekholta pois tämän äänen niin, että Ekho pystyi enää vaan toistamaan toisten sanoja. Kun Ekho näki kauniin Narkissoksen metsässä, rakastui hän oikopäätä, mutta ei kyennyt kertomaan tätä Narkissokselle. Toisaalta, Narkissos ei rakastunut kuin itseään ja hänen kohtalonsa jo tiedämmekin. Narkissoksen kuolemasta murtuneena myös Ekho tuhoutuu, kuihtuu pois, ja jää vain kaikuina soimaan vuorten solaan.

Ekhon voidaan nähdä edustavan hiljaisen naisen trooppia, joka ei löydä enää omaa ääntään vaan toistaa vain muiden sanomisia, mutta tämä merkitys, sekä hahmon että ylipäätään äänen merkitys, on jäänyt sivuhuomioksi Narkissoksen tarinaan verrattuna, eikä Ekho toistu tai häntä muisteta samalla tapaa kulttuurisissa kertomuksissa. Rosenvingen laulussa sen sijaan Ekho on keskiössä ja lisäksi, laulun viimeisessä säkeistössä, Ekhon tarina saa käänteen: Ekho havahtuu tilanteeseensa, siis siihen, että toistaa vain muiden sanomisia, ja alkaa kyseenalaistaa asianlaitaa. Ekho kysyy: olenko vain peili, joka sanoo kaiken mitä haluat kuulla, vai näetkö minua? Narkissos vastaa kylmäkiskoisesti, että tekee Ekholla mitä haluaa, mutta samalla ihmettelee, eikö tämä näe, miten surullista Narkissoksen

elämä todellisuudessa on ja että Ekho tulee vielä itsekin tuhoutumaan sen mukana, mikäli ei pelasta itseään.

Rosenvingen laulun kertomuksen käänteessä voi nähdä olevan kyse oman äänen löytämisestä lukuisten äänten seasta. Oma ääni voi muodostua vain historian sävyttämänä, suhteessa toisiin, ja ruumiillisena toimintona. Oman äänen muodostaminen ja tunnistaminen on elämän mittava prosessi, sillä häly on kova ja kuuluvimmat sekä toistuvat äänet peittävät usein muut eriävät tai hiljaisemmat alleen. Kenen kaikkien ääni saa mahdollisuuden muotoutua, kuulua, tulla muistetuksi, ja miksi näin on?

Väitöskirjani pyrkii tuomaan esiin ja muistamaan yhden merkityksellisen artistin äänen ja tämän musiikin, joka erityisyydessään voi valottaa samalla laajemmin kysymystä siitä, mitä musiikin tekeminen ja sen parissa työskenteleminen voivat merkitä, sekä sitä, mitä laulut voivat merkitä eettiseen ymmärrykseemme maailmasta mahdolliseen kiinnitettynä populaarimusiikin historian tutkimuksessa. Samalla väitöskirja pohtii laajemmin historiantutkijan työtä ja ääntä menneisyyden sekä sen ihmisten esiin tuomiseen liittyen: kuinka tuottaa eettisesti kestävää tietoa ihmiselämästä ja taiteesta, sekä näiden yhteisen soinnin merkityksestä menneisyydessä, nykypäivänä ja tulevaisuudessa.